Looma tekitatud kahjustuse ennetamine

Downloaded 12.11.2026

Viimati uuendatud 03.11.2026

Sisukord

2. Suurkiskjate kahjustuse ennetamine **3**
Kiskjatõrjeaiad **3**
Öine sisseajamine, ööaedikud ja karjus **4**
Karjakaitsekoerad **5**
Segakarjatamine **7**
Ajutised lipuliinid **8**
Visuaalsed, lõhna ja heli tekitavad peletid **8**
Õuekoerte kaitsmine **9**
Mesila kaitsmine **10**

2. Suurkiskjate kahjustuse ennetamine

Eestis põliselt elavad pruunkaru, hunt ja ilves võivad toidu otsingul kahjustada mesitarusid ja silorulle ning murda kari- ja lemmikloomi. Nimetatud kahjustusi hüvitab praegu kehtiva korra järgi riik. Lisaks võivad pruunkarud rüüstada ka põllukultuure, viljapuid ja -põõsaid, kalakasvatusi jms. Kiskjakahjustuste oluliseks vähendamiseks ja ärahoidmiseks on mitmeid praktilises kasutuses tõhusaks osutunud abinõusid.

Viimati uuendatud 22.10.2026

Kiskjatõrjeaiad

Korraliku karjaaia rajamine on soodne ja pikaajalist kasu toov investeering. Tõhus kiskjatõrjeaed hoiab kariloomad selleks ette nähtud karjamaal ning metsloomad, sealjuures kiskjad, kariloomadest eemal väljaspool aeda. Paremini toimivaks on osutunud elektrikarjuse või elektri- ja võrkaia kombinatsiooni kasutamine. Elektrikarjusest aeda on suhteliselt kerge rajada ja hooldada, see kestab õige hoolduse korral aastaid ning suurendab väga oluliselt kariloomade kaitset. Peamiseks aia tööd määravaks faktoriks on loomadele aiaga kokkupuutes edasiantav elektrilaeng. Paar korda löögi saanud loom hoidub edasisest aiaga kokkupuutest ning tõke jääb talle läbimatuks. Elektriaia tõkestusvõimet võib suurendada erinevate visuaalsete (tuules liikuvad plastik- või fooliumiribad, plinkivad tuled), akustiliste või lõhnapeletitega. Täiendavaid peletusviise on soovitav aja jooksul varieerida.

Kiskjatõrjeaia parameetrite määratlemisel on arvestatud Eesti ja teiste Euroopa maade kogemuse järgset toimimise tõhusust, rajamise ja hooldamise lihtsust, maksumust (kulutõhusust), vastupidavust, visuaalsust ja loomakaitselisi nõudeid.

Kiskjatõrjeaiaks loetakse karjamaad ümbritsevat vähemalt 5-traadilist elektrikarjust, mille alumine traat on maapinnast kuni 20 cm kõrgusel ning ülemine elektritraat või -lint maapinnast vähemalt 1,1 m kõrgusel. Samuti loetakse karjamaad kaitsvaks kiskjatõrjeaiaks eraldiasetseva ülemise ja alumise elektritraadi või elektrilindiga võrkaeda, mille võrgu alumine serv toetub täies ulatuses maapinnale, võrgu kõrgus on vähemalt 1,1 m, võrgust väljaspool asetseb elektrikarjuse traat maapinnast kuni 20 cm kõrgusel ja võrgu kohal elektritraat kõrgusega maapinnast 1,1 m. Kiskjatõrjeaiana võib kasutada ka vähemalt 1 m kõrgust elektrikarjuse võrku.

Kuna enamasti üritavad kiskjad aeda läbida maapinna lähedal karjusetraatide vahelt, aiavõrgu alt või silmadest läbi pugedes, tuleb eriti tähelepanelik olla alumiste liinide paigutuse ja töökorras oleku suhtes. Kui karjamaa paikneb ebatasase reljeefiga maastikul, peab ka karjaaed maapinna kulgemist järgima. Hoolikas peab olema aia üle kraavide, maapinnalohkude, kiviaedade jms viimisel, et elektrikarjuse traadi ja maapinna vahele ei jääks kiskja läbipugemist võimaldavat ruumi. Kindlasti tuleb traatides pingelangu

vältimiseks aia alune taimkattest regulaarselt vaba hoida. Võrkaia kasutamise puuduseks on traatvõrgu lähiümbrusest keerukas rohu eemaldamine ning seetõttu ajapikku rohtu- ja kõdusse kasvamine. Samuti venivad traatvõrgust aiad lumerohketel talvedel lume raskuse all välja, kahjustuvad võrgu kinnitused ja aiapostid. Nii kaotavad võrkaiad kiiresti oma vormi ning nende kaitsetõhusus väheneb.

Üldised soovitused elektrikarjusest kiskjatõrjeaia rajamiseks:

- ✓ püsiaia korral kasutada korralikult maasse rammitud ilmastikukindlaid aiaposte
- ✓ kiskjatõrjeaias kasutada ülemise või eelviimase liinina 10…20 mm laiust taralinti, mis parandab aia väljapaistvust nii kari- kui metsloomadele
- ✓ puidust värava korral paigutada ka värava ette ja kohale karjusetraat
- ✓ elektrikarjuse traadid peavad olema korralikult pingutatud ning aia alune ja selle lähiümbrus rohust ja võsast puhas
- ✓ aia pikkus ja vooluagregaadi võimsus peavad olema vastavuses
- ✓ kontrollida regulaarselt aia terviklikkust, maanduse kvaliteeti ja voolupinget aias – kiskjatõrjeaed toimib vaid siis, kui ta on korralikult pingutatud ja pingestatud.

Viimati uuendatud 03.11.2026

Öine sisseajamine, ööaedikud ja karjus

Kindlaimaks suurkiskjate rünnete ennetamise viisiks on kariloomade öine loomapidamishoonesse või turvalisust tagavasse suvisesse varjualusesse sulgemine. Kui laut paikneb karjamaade naabruses, on seda ka kerge korraldada. Mitmetes Eesti piirkondades on olnud tavaks ehitada suvekarjamaadele lammaste öiseks varjumiseks kergemad kuurid. Korralike piirete ning uste öise sulgemise korral tagavad ka kergemad ehitised kaitse kiskjate eest. Loomad võtavad sellise korra kiiresti omaks ning kogunevad ise harjumuspärasel ajal aiavärava juurde. Öine sisseajamine on Eesti loomakasvatustavades olnud pikka aega ja laialdaselt ning mitte ainult kiskjaohu tõttu kasutatav võte.

Esmase suurkiskjate ründe vastase ennetusabinõuna võib suure tavakarjamaa serva rajada korraliku

ööaediku. Seda on mõistlik teha esimese kiire meetmena teha ka esmakordse murdmise järgselt, kui teised ümberkorraldused enam aega ja ressurssi võtavad või koheselt võimalikud ei ole. Ööaedikuks sobib loomade hulka arvestav väike (näit 20x40 m), väga korralike postide ja elektritaraga piirdeaed. Ööaediku rajamisel peaks kindlasti järgima vähemalt eelpool kirjeldatud kiskjatõrjeaia parameetreid. See aed võiks ka olla 20 cm kõrgem ning seitsme tihedamalt paikneva traadiga. Ööaediku elektritara peab olema väga kvaliteetne, pingutatud traatide, korralikult paigaldatud postide ja tõrgeteta toimiva elektrivooluga. Kui asjaolud võimaldavad, võib ööaediku kombineerida selles paikneva varjualusega, kuhu kariloomad soovi korral ise varjuda saavad.

Öise sisseajamise ja ööaedikute kasutamise võib turvalisuse tõstmiseks kombineerida päevase karjuse kasutamisega. Näiteks oleks karjuse karja juures viibimine sobilik hommiku- ja õhtutundidel ning sügisesel kiskjate järelkasvu suurema toitmise perioodil. Loomakarjuse traditsioon on sajandeid kestnud tõhus meetod karjamaal kariloomade suunamiseks, valvamiseks ja turvalisuse tagamiseks. Karjasteks olid talus inimesed, kes olid teiste tööde tegemiseks veel liiga noored või juba eakad. Kariloomad harjuvad karjusega ning kuuletuvad tema korraldustele, karjusel võib olla abiks karjakoer. Eestis oli karjuste kasutamine veel 30-40 aastat tagasi ühismajandite ja külarahva ühiskarjade hoidmisel laialt levinud tava. Kesk- ja Lõuna-Euroopa maades on see ka tänapäeval väga tavaline ning asendamatu töö.

Viimati uuendatud 03.11.2026

Karjakaitsekoerad

Kariloomade turvalisust tagava traditsioonilise ja laialdaselt levinud võttena kasutatakse karjakaitsekoeri. Tänapäeval on karjakaitsekoerad loomakasvatuses tavapärased paljudes Aasia ning Kesk- ja Lõuna-Euroopa maades. Ka põhjamaades ja Eestis on hakatud karjakaitsekoeri üha laialdasemalt kasutama.

Karjakaitsekoera (ka karjavalvekoera, ingl k *Livestock Guarding Dog – LGD*) ei tohi segamini ajada karjakoeraga (karjaajajaga). Nende kahe tõutüübi välimus, käitumine ja ülesanded on täiesti erinevad. Karjakaitsekoerad on enamasti suurekasvulised, heleda- ja pikakarvalised, flegmaatilisusele kalduva temperamenditüübiga loomad. Tõuaretus ja kasutamine praktiliste töökoertena on neis eriti tugevalt välja kujundanud usalduslikkuse omade ja umbusu võõraste vastu ning tähelepanu, iseseisvuse, kaitse, tolerantsuse ja kannatlikkusega seotud iseloomuomadused.

Karjakaitsekoerad veedavad kogu oma elu kariloomade keskel, olles viimastega väga tihedalt seotud. Karjakaitsekoerte ülesanne on olla kariloomade poolt omaks peetav ja usaldusväärne turvaja. Töökoerteks kasvatatakse karjakaitsekoeri lammaste kõrval ja keskel. Tuntuimad ja töökoertena enam kasutatavad karjakaitsekoerte tõud on hispaania mastif, pürenee mastif, tiibeti mastif, kesk-aasia lambakoer, kaukaasia lambakoer, pürenee mäestikukoer, estrela mäestikukoer, lõuna-vene lambakoer, maremma-abruzzi lambakoer, podhalani lambakoer, komondor, kuvasz, slovaki tšuvatš jt.

Hispaania mastifi tõugu karjakaitsekoerad. Margit Turb

Karjakaitsekoera isikuomaduste kujunemisel on lisaks tõutunnustele samaväärselt oluliseks sotsialiseerumine oma valvatava karjaga (lammastega) kohe sündimise järgsetest päevadest alates. Kutsika esimene eluaasta on tema omaduste ja tööoskuste kujunemisel määrava tähtsusega. Koer veedab kogu oma elu koos karjaga, kariloomade keskel.

Karjakaitsekoer ei karjata, vaid sisendab turvatunnet, valvab ning vajadusel ka kaitseb oma karja. Tööoskused omandavad nad vanemaid jälgides ja oma elukogemuste varal. Koera peremehega puutub karjakaitsekoer tihedamalt kokku vaid söötmise ajal. Ta võtab omaks vaid oma karja ja lähedasemad pereliikmed ning võõrastab kõiki teisi.

Tänapäeval kasvatatakse paljusid karjakaitsekoerte tõugusid vaid lemmikloomade ja inimese vara valvavate loomadena. Uuringud ja lambakasvatajate kogemused viitavad, et karjakaitsekoertena töötavad tõhusamalt need loomad, kes on sündinud koos kariloomadega elavate töökoerte järglastena. Koolitusel ja nõustamisel on selles valdkonnas suur tähtsus.

Karjakaitsekoerte kasutamisel pea silmas:

- ✓ võimalusel hangi koerad töötavate karjakaitsekoerte pesakonnast

- ✓ tähtis ei ole mitte tõug vaid koera isikuomadused ja oskused
- ✓ kasuta karjamaal samaaegselt vähemalt kahte karjakaitsekoera ühe karja kohta

- ✓ koerad peavad olema koos lammastega kogu karjatusperioodi

Viimati uuendatud 03.11.2026

Segakarjatamine

Eesti ja naabermaade kogemused kinnitavad, et erinevate loomaliikide koos karjatamine vähendab oluliselt kiskjate rünnete ohtu. Tõenäoliselt on selle peamiseks põhjuseks kiskjate poolt suuremate kariloomade pelgamine, samuti eri liikidel arenenud erinevad karjakaitse instinktid. Näiteks vähendab kiskjarünnete ohtu veiste ja lammaste, hobuste ja lammaste, lehmade ja vasikate/mullikate segakarjatamine. Segakarjatamine mõjub soodsalt ka karjamaal kasvavate erinevate taimeliikide söödaks kasutamisele ning seeläbi põllumajandusmaastike elurikkuse säilimisele.

Naabermaades on kiskjarünnete vähendamise meetmena kasutatud koos lammastega laamade ja eeslite karjas pidamist. Ka Eestis tehakse sellelaadseid esimesi katsetusi.

Laama Lääne-Eestis lambakarjas. Margit Turb

Viimati uuendatud 03.11.2026

Ajutised lipuliinid

Lühiajalise ja kiiresti rakendatava, hunti ajutiselt eemal hoidva meetodina toimib lipuliin. Lipuliinina kasutatakse sarnaselt hundijahile tugeva nööri külge 1…2 m vahedega õmmeldud punasevärvilisi riideribadega ning looduses ümber karjamaa ca 0,5 m kõrgusele veetud liini. Lipuliini hunti takistav toime seisneb nii looduses harva esinevas horisontaalselt asetsevas visuaalses takistuses kui ka lipuliini küljest eralduval võõral (inimesega seotud) lõhnal. Seetõttu on soovitav kasutusvälisel ajal hoida rullidele keritud lipuliine ruumides kus levib tugev inimtegevuse lõhn. Uuringute järgselt püsib lipuliini peletav toime mõni kuni 6 nädalat. Selle järel harjub kiskja ebatavalise piirdega ning võib sealt läbi minna. Kuna lipuliine kasutatakse ka hundijahil, ei tohi lammaste kaitseks karjamaa ümber või koera kaitseks õuemaa ümber tõmmatud liin pikalt välja jääda. Lipuliini tohib kasutada vaid lühiajalise ja ajutise hundi vastase ennetusmeetmena.

Lipuliini kasutamisel pea silmas:

- ✓ kasuta lipuliini vaid lühiajaliselt, maksimaalselt kuni 6 nädala vältel
- ✓ kasutusvälisel ajal hoia lipuliini hoonetes, kus nad saavad külge inimese lõhna
- ✓ lipuliin paigalda kinnises ringpiiris ümber kaitstava objekti
- ✓ kinnita lipuliin tugevasti pingutatult ca 0,5 m kõrgusele maapinnast.

Viimati uuendatud 03.11.2026

Visuaalsed, lõhna ja heli tekitavad peletid

Lisaks lipuliinile võib suurkiskjaid ajutiselt kariloomadest eemal hoida mitmete teiste visuaalsete, lõhna või heli tekitavate peletitega. Kasutada võib näiteks liikumisanduri abil tööle hakkavaid valgusteid, raadiot, helisignaali. Mesila juurde võib püstitada tugevalt lõhnastatud hirmuteid, jätta öösel raadio

mängima või tööle seada vilkuvate paaristuledega (meenutavad kiskjale võõrast silmapaari) peleti. Kaugemal paiknevate karjamaade ja mesilate puhul saab elektroonsete hirmutite töös hoidmiseks kasutada autonoomseid teisaldatavaid päikesepatareisid.

Põhjamaades on suurkiskjate hirmutamiseks edukalt kasutatud ka isekäivituvaid erinevaid tulevärke, pauguteid ning autonoomselt gaasil töötavaid paugutajaid (vt lähemalt rändlindude peletamise osas).

Euroopas on viimastel aastatel toimunud katsetused hundile omast feromooni eraldavate kaeluste kasutamine lammaste kaitsel. Eelduslikult peletavad liigispetsiifilised signaalained sama liigi (hundi) isendeid sellisest lambakarjast eemale.

Lambad hundiferomoonist kaelustega. Margit Turb

Siiski peab meeles pidama, et erinevalt mehhaanilistest tõkenditest on enamus loomade erinevatele meeltele mõjuvad hirmutusmeetodid lühiajalise ja ajutise iseloomuga. Kiskja harjub samal kohal samalaadselt toimivate visuaalsete, keemiliste või akustiliste peletitega ära. Tema ettevaatlikkus väheneb ning tulemuseks võib olla peleti kasutuks muutumine ja kariloomade või mesitarude kahjustamine. Visuaalsed, lõhna ja heli tekitavad tehnilised peletid on ajutised, need tuleks esimesel võimalusel asendada või kasutada koos kiskjatõrjeaedadega.

Viimati uuendatud 03.11.2026

Õuekoerte kaitsmine

Koer võib suurkiskjale, ennekõike hundile, olla nii konkurendiks kui ka saagiks. Aeg-ajalt kujuneb üksikutel huntidel või ka hundikarjal välja spetsialiseerumine koerte murdmisele. Selle ennetamiseks on erinevaid võimalusi.

Kui ümbruskonnas on lähiminevikust juba teada õuekoerte murdmisjuhte huntide poolt, on soovitav koerad ööseks kindlalt kinnisesse varjualusesse (laut, maja eeskoda, kuur vms) sulgeda. Teine võimalus on rajada koerale metallvõrgust piisava suurusega aedik. Aedik peaks olema vähemalt 2 m kõrge, metallvõrk kaevatud ka ca 50 cm ulatuses maa sisse ning aias peab koera varjumiseks olema kuut. Sellistes aedikutes aastaringselt jahikoerte pidamine on meil üsna levinud.

Viimati uuendatud 03.11.2026

Mesila kaitsmine

Teatud aastaaegadel, eriti varakevadel aprillis mais ja sügisel augustis-oktoobris, võib karu esinemispiirkondades sageneda mesitarude rüüstamine. Mesilate kaitseks karu eest on tõhusaks kaitseks korraliku elektrikarjusega aia rajamine. Aia parameetrid peaksid sarnanema üldisele kiskjatõrjeaiale.

Mesilagrupi kaitseks loetakse loomakahjude määruse järgi piisavaks, toimivaks ja kulutõhusaks ennetusmeetmeks 4–5-liinilist elektrikarjust, kus alumine traat on kuni 20 cm maapinnast, ülemine vähemalt 100 cm kõrgusel. Samuti loetakse mesilat kaitsvaks ennetuseks mesilagruppi ümbritsevat vähemalt 1 m kõrgust elektrikarjuse võrku.

Kuna karu eelistab üle hüppamisele takistuste alt läbi pugemist ning isegi maa kraapimise teel juurdepääsu loomist, peab mesila kaitsmiseks tõrjeaia rajamisel erilist tähelepanu pöörama alumise elektritraadi kõrgusele maapinnast. Aed peaks olema korralike tugevate postide ja pingutatud traatidega ning taimkate (rohi, võsa) aia alt ja lähiümbrusest eemaldatud. Tõrjeaed peab paiknema aia sees paiknevatest mesitarudest vähemalt 1 m kaugusel.

Mesila kaitsmisel pea silmas:

- ✓ elektritara peab olema tugevalt paigaldatud ja alati pingestatud
- ✓ pööra eriti tähelepanu alumise elektriliini kõrgusele maapinnast

- ✓ elektriliinid peavad olema aia sees mesitarudest enam kui 1 m kaugusel
- ✓ kasuta samaaegselt, kuid varieerides, teisi visuaalseid, akustilisi, lõhnapeleteid.

Viimati uuendatud 03.11.2026